

VIII. A MAGYAR ORSZÁGISMERET OKTATÁSÁNAK LEHETŐSÉGEI

Tóth László

A magyar országismeret tanításának egyes kérdéseiről

Az országismeretnek, mint tantárgynak a fontosságát ma már jószerivel senki sem vitatja, mégis tartja magát az az elképzelés, amely az alkalmazott nyelvészetet útitársaként kezeli, sőt önálló létjogosultságát is mégkérdőjelezi. Sokan úgy vélik, hogy a magyar országismeret oktatásában meg kell elégedni az olyan hagyományos, idegent vonzó és ismert motívumokkal, mint a magyar zene, népművészet, tánc és ezeket kell tekintenünk egy civilizációs előadássorozatot, óra, órarész, vagy speciális kollégium, netán klubfoglalkozás kizárólagos tárgyának.

Vannak, akik csak a magyar irodalom remekműveinek az alkalmazott nyelvészet keretében - vagy azon kívül - való megismertetését tekintik civilizációtanításnak, mások ezt kiegészítik egy kis történelemmel és egy kevés földrajzzal, nagyjából egy jól elkészített idegenforgalmi kiadvány szintjén. Holott nem kevés országban a felsőoktatásban dolgozó lektor kötelessége a magyar országismeret tanítása is. Különösen érvényes ez Párizsra és főleg Strasbourgra.

Ahol az országismeret nem választható egyetemi stúdium, ott is van rá mód, hogy fakultatív keretek között tanítsuk. A bennünket körülvevő világ a legérdekesebb társalgási téma, s ez a körülvevő magyar világ az országismeret tágabb értelemben vett tárgya is. Megértéséhez, befogadásához nem kell művelődéstörténeti alap mint az irodalom, a képzőművészet, a zene, vagy a történelem esetében.

Ezekután az országismeret /"civilizáció", "cours de civilisation", "Länder und Kulturkunde", "study of society"/ tárgykörét röviden a következőképpen határozom meg:

Ide tartozik minden olyan jelenség, valamint a jelenségek egymást kiegészítő és mégis különböző rendszere, amelyek a nyelvnek, mint közlésnek a folyamán nem nyelvi jellegűek. Az országismeret mindazon jelenségeknek az összessége, amelyek az emberre, annak környezetére utalnak, magában foglalva földrajzi, gazdasági, szociológiai, politikai, vallási, tudományos, esztétikai és még sok más vonást.

A következőképpen alkothatjuk meg azt az egyik lehetséges rendszert, amely szerint az országismeret vizsgálható és tanítható:

a/ Az országismeret realitásai:

A jelenkori Magyarországot illetően ilyen a gazdasági helyzet, a lakosság felosztása aktív és nem aktív csoportokra, a naptári évből a pihenésre és a munkaidőre eső rész, az egyén és a társadalom intézményesített viszonya, ezen kívül még nagyon sok kézzelfogható, leírható és viszonylag állandó tényező.

b/ Megjelenési formák

Ezek a társadalmi valóság vagy a hagyományokat érintő egyéni és csoportos viselkedésformák lehetnek. Ez alatt értjük a szokásokat és egy meghatározott mentális eszköztár használatát.

c./ Egy önálló és öntörvényekkel bíró rendszer, amely a megnyilvánulási formákon és a realitásokon keresztül vizsgálható, de ettől függetlenül létezik.

Az országismeret történeti és jelenkori elemeket foglal magába, a hangsúly azonban mindig a jelenkorin van. Az országismeretnek aktualitás-központúnak kell lennie. Az irodalom, a történelem és az ideológiatörténet különleges helyet foglalnak el ebben a rendszerben, tárgyunk szempontjából azonban önállóak, és így az országismeret mellett tanítandók, ott, ahol ezt a körülmények lehetővé teszik. Itt említem meg, hogy az országismeret a hatvanas évek közepétől egy sor országban sok egyetemen önállóvá vált, sőt egyes helyeken már a középfokú oktatásba való bevezetését is fontolgatják.

Más alaphelyzetet jelent magyar országismeretet tanítani például Bulgáriában, mint mondjuk Franciaországban. Ez utóbbi esetében a társadalmi rendszer alapvető különbségei miatt a fentebb említett meghatározás elemeit kell előtérbe helyezni. Sokkal inkább ki kell domborítani azt a szubsztrátumot, amely az adott civilizáció meghatározó realitásait foglalja magába. Franciaország esetében keresnünk kell azt, hogy mennyiben határozza meg a szubsztrátum a megjelenési formákat. Így a magyar országismeret keretében vizsgálni kell többek között a társadalom egyes osztályainak és rétegeinek viszonyát a hatalomhoz, a termelés folyamatában betöltött helyüket, az egyenlőséget, és az egyenlőtlenséget, a tájékoztatást stb.

A fentiekből adódik, hogy a megjelenési formák leíró vizsgálata, így a szokások és viselkedési formák, a mentális eszköztár, csak mint eredmény vizsgálható és így másodlagos jelentőséggel bír.

A vizsgálódásnak és a tanítás módszerének összehasonlító jellegűnek kell lennie. Kétszeresen fontos ez akkor, ha különböző társadalmi rendszerű országokról van szó. Az összehasonlítás jobban motivál, nemcsak a célországról nyújt új ismereteket, de ítéletre is ösztönöz. Az összehasonlító módszer önmagában nem csodaszer, de az eddigieknél megfelelőbb keretet nyújt a tárgy tanításához.

Az eszköztár megújítására nincs szükség. Azt azonban hangsúlyozni kell, hogy ma már nem lehet az alkalmazott nyelvészethez kapcsolnunk és csak a társalgási órák keretében, a nyelvkönyvek olvasmányaiként tanítanunk a magyar országismeretet.

A tantárgy tanításának az előadások rendszerére kell épülnie. Ez a rendszer lehet aktuális-központú, vagy olyan, amely csak egy témakört jár körül. Mindkét esetben azonban - lehetőleg a szemeszter elején - alkalmat kell kerítenünk arra, hogy a Magyarországgal kapcsolatos általános tudnivalókat, alapismereteket bemutassuk a már említett elvek és rendszer alapján.

Az aktuális-központú előadások rendszere akkor alkalmazható sikeresen, ha a kiválasztott téma megfelelően motiválja a hallgatókat, azaz számukra is gondolkodásra serkentő. Ilyeneket évekkel előre természetesen nem lehet tervezni. Egy várható vagy frissen bevezetett gazdasági vagy iskolai reform, egy fontos évforduló alkalmas arra, hogy szemeszterünket erre építsük fel.

Az előadások másik rendszere csak egy témakört dolgoz fel az adott tanítási ciklusban. Ennek többek közt az az előnye, hogy sokkal mélyebben lehet érinteni a témát, és jobban lehet igazodni a hallgatók változó érdeklődési köréhez. Így, ha szociológusokkal dolgozunk együtt, akkor olyan témákkal ajánlatos foglalkozni, mint az intézmények és az ember, a környezetvédelem, vagy a nők helyzete. Amennyiben zenével foglalkozó hallgatók vannak túlsúlyban - ez is, mint az előző, gyakran előfordul Franciaországban, ajánlatosabb például az iskolarendszert- és ezen belül a zene- és énekkutatást választani. Az imént említett témák, továbbá olyanok, mint a család, az iskola, a tömegtájékoztatás, a demokrácia, alkalmasak arra, hogy közülük egyet gyújtópontba állítva, a jelenkori Magyarországról megfelelő képet nyújtsunk.

Jó országismereti tankönyv csak akkor szerkeszthető, ha azt évenként módunkban áll felfrissíteni, hiszen ennek aktuális-központúnak kell lennie. Ezt a naprakészen tartást a dossziék rendszerével célszerű megoldani.

Ez a minden hallgató birtokában lévő dosszié tartalmazta a szerző franciaországi gyakorlatában az előadások sokszorosított kivonatát, az odavonatkozó magyar és francia cikkek fénymásolatait, irodalomjegyzékét és a javasolt video- és hanganyagot. A hallgatók feladata volt, hogy a dossziét saját eredményeikkel is kiegészítsék. Az anyagi ráfordítás nem volt több, mint egy tankönyv állandó átdolgozásának a költsége.

Befejezésül két dologra hívom fel a figyelmet. Ne tegyük túl magasra a mércét. Az országismeret tárgya, a minket körülvevő magyar világ csak a hallgatók motivációs fokával arányos szinten tanítható eredményesen. Egyetemi tanulmányaink során általában nem készítettek fel bennünket ennek a feladatnak az elvégzésére, ezért a tanár részéről állandó szakosított felkészülés, önművelés és a mai világ kérdései iránt való nyitottság szükséges.

/1981./